

वीर शासन जयंती

सौ. मीना गरीबे (जैन)
अकोला.

चैत्र महिना संपत आला होता. वसंत ऋतुचे आगमन .झाले होते. सगळे वृक्ष वेली नव्या, कोवळ्या पालवीने बहरून आले होते. निसर्गात सर्वत्र सृजनाचे गीत निनादत होते. चैत्राच्या मध्यमासाचा सुगंध वातावरणात दरवळत होता. आम्रवृक्ष मोहोराने झुकले होते. तर कडूनिंब देखील पोपटी सळसळत्या कोवळ्या पर्णसंभाराने डुलत होता. विविध रंगी फुले, वातावरण सुगंधी आणि रंगीबेरंगी करीत होते. सगळ्या वातावरणात आल्हाद, उल्हास भरून राहिला होता. वातावरणातला हा उन्मेष, प्रसन्नता, जोष सर्व नगरवासियांच्या मनात देखील फुलत होता. वसंताची किमयाच तशी न्यारी होती.

वसंताचे आगमन हेच एक कारण नव्हते नागरीकांच्या आनंदाचे! आणखी एक महत्वाचे कारण होते त्यांच्या मनातला उत्साह द्विगुणीत होण्याचे ! दूरदूर वरून एक सुवर्ता नगरवासियांच्या कानावर आली होती. प. पू. 108 मुनीवर्य महावीरांचे तपःपूत चरण त्यांच्या गावाकडे वळल्याचे वर्तमानकानी आले होते. सिद्धार्थ राजाचा सुपुत्र, त्रिभुवन मोहिनी त्रिशलेचा नंदन आणि कुँडलपूर नगरीचा राजकुमार गेल्या बारा वर्षापासून, पायी विहार करीत अपूर्व धर्म-प्रभावना करीत होते. राजपाट, घरदार, ऐश्वर्य संपत्ती आणि आईने घातलेली विवाहाची गळ हे सर्व कःपदार्थ मानून महावीरांनी जैनेश्वरी दिक्षा धारण केली होती. राजमहालात सर्वत्र पसरलेल्या मऊ मऊ गालीच्यावर विसावणारे चरण धूळमातीत उमठत होते. पण त्या पद चिन्हांचे ठसे आपल्या मस्तकावर घेणारी मृत्तिका स्वतःला धन्य समजत होती. कारण महावीरांचे तप सामर्थ्यच तसे अजोड होते. गावामागून गावे, नगरामागून नगरे महावीर विहार करीत होते.

वैदीक संस्कृतीच्या प्रभावामुळे सर्वत्र यज्ञयागाचे स्तोम माजले होते. यज्ञयागातून होणारी पश्चिंसा महावीरांनाऽस्वस्थ करीत होती. आणि म्हणूनच महावीर आपल्या प्रवचनांमधून अहिंसेचा उपदेश देत भ्रमण करीत होते. करुणेने ओथंबलेले ते महावीरांचे शद्व सगळ्या नगरजनांना खूप आपलेसे, जवळचे वाटत होते. प्रेमभावनेचा, मैत्रीचा, समतेचा संदेश घेऊन आलेली महावीरांची वाणी ऐकावयास नगरजन आतुर झाले होते.

मुनीवर्य महावीरांचे आगमन झाले. त्यांच्या स्वागतासाठी नगर तोरणपताकांनी सजले. गावच्या वेशीवर स्वागत द्वार उभे राहिले. दुंदुभी, चौघड्यांचे स्वर ह्या विशेष अतिर्थींच्या आगमनाची सूचना देऊ लागले. सडा संमार्जनाने नगरातील रस्ते स्वच्छ शुचिर्भूत झाले. त्यावर रेखलेली रांगोळी अभ्यागताच्या स्वागतासाठी हळद, कुळूम, गुलालाने नटली. पादप्रक्षालन करून शुचिर्भूत झालेली महावीरांची चरण चिन्हे नगरात उमटली. चैत्राची वासंतिक उथळण उलटली आणि वैशाखाची काहीली जाणवायला लागली.

महावीर मुनीवर्य आता ऋजुकुला नदीच्या तटावर असलेल्या

मनोहर नामक नयनमनोहर उद्यानात विसावले होते. शाल वृक्षाखाली बसून त्यांनी साधना चालू असे. महावीर स्वतःतच निमग्न झाले होते. दोन दिवसापासून त्यांनी आहारही घेतला नव्हता. बाहेरच्या जगापासून, शरीरापासून भिन्न असलेल्या आत्म्याच्या स्वतंत्र स्वरुपाची आणि अस्तित्वाची जाण आता महावीरांना आली होती. ज्ञानाची परिपूर्ण दशा प्रगट होऊ पाहत होती.

वैशाख शुद्ध दशमी ह्या शुभदिवशी अज्ञानाचे संपूर्ण पटल हटले. पुरुरवा भिल असतांना सर्वप्रथम धारण केलेले नियम, सिंहाच्या पर्यायीत नियमपूर्वक अणुव्रते धारण करून सल्लेखनापूर्वक साधलेले समाधीमरण असे अनेक भवापासूनचे ज्ञानाचे उच्चयनाकडे सुरु असेलेल संक्रमण त्याच्या सर्वोच्च बिंदूपर्यंत पोहचले होते. केवलज्ञान सूर्य जगमगू लागला. ज्ञानाची विशुद्धतम अवस्था, संपूर्ण ज्ञान, क्षयरहीत ज्ञान, केवलज्ञान प्रगट झाले होते. अज्ञान तिमीर दूर झाला.

भगवतांना केवलज्ञानाची प्राप्ती होताच, सौधर्म इंद्राच्या आज्ञेनुसार कुबेराने येऊन समवशरणाची रचना केली. हे समवशरण 1 योजन म्हणजे 4 कोस लांब रुंद होते. समवशरणात चार दिशेला चार मानस्तंभ होते. सात भूमींच्या वर्तूळाकार रचनेत मध्यभागी असलेल्या श्रीमंडप भूमीत रत्नापासून निर्मित तीन पिठीका होत्या. त्याकार एका फुललेल्या सूर्वणकमलात प्रभू अंतरीक्ष विराजमान झाले होते. सिंहासन, भास्तंडल, छत्र, चामर, अशोकवृक्ष, दुंदुभी यामध्ये नुकत्याच उगवलेल्या सुर्याप्रमाणे दिसणारी, तप्त सुवर्णाप्रमाणे भासदारी सुंदर तेजस्वी मुर्ती विराजमान झाली होती. या समवशरणात स्वर्गातील देव विमानातून पुष्पवृष्टी करीत होते. भगवान महावीरांच्या जयजयकाराच्या नादाने संपूर्ण आकाश गुंजायमान झाले होते. चारही प्रकारचे देव-देवी, मुनी-आर्योका, श्रावक-श्रावीका आणि पशू पक्षी हे समवशरणातील बारा सभांमध्ये विराजमान झाले होते. हे सर्व मुमुक्षु जीव धर्मोपदेशाच्या अमृतवर्षेत न्हाऊन निघण्यासाठी आपले प्राण कानात आणून बसले होते. पण भ. महावीरांची धर्मवाणी, दिव्यधनी समवशरणात गुंजत नव्हती. वैशाख, ज्येष्ठ मास उलटला. आषाढाला सुरुवात झाली. असे 66 दिवस उलटले पण भगवंताची दिव्यधनी खिरली नाही.

स्वर्गात सौधर्म इंद्राला चिंता वाढू लागली. केवलज्ञान प्राप्त होऊन 66 दिवस झालेत पण अजून महावीरांची वाणी का प्रसारीत झाली नाही? तेव्हा सौधर्म इंद्राने अवधी ज्ञानाने जाणले की इंद्रभूती नामक एक ब्राह्मण कुलोत्पन्न महापंडीताच्या समवशरणातील आगमनानंतरच दिव्यधनी प्रसारीत होईल.

परंतु एका ब्राह्मण श्रोत्याला जैन तीर्थकराच्या समवशरणात आणणे हे एक दिव्यच होते.

मगाध देशातील ग्रौवेर नगरात वसुमती नामक एक विद्वान ब्राह्मण राहता होता. इंद्रभूती हा त्याचाच सर्वां मोठा मुलगा वैदीक क्रियाकांडावर वसुभूतीचा खूप विश्वास होता आणि त्याने इंद्रभूतीला देखील संपूर्ण वैदीक शास्त्रांचे अध्ययन करविले होते. इंद्रभूती देखील आपल्या वडीलांप्रमाणे प्रकांड पंडीत झाला होता.

इंद्रभूतीला समवशरणात आणण्यासाठी सौर्धम इंद्राने एका बटू ब्राह्मणाचे रुप धारण करून इंद्रभूतीजवळ गेले. इंद्रभूतीचे अतिशय देखणे आणि तेजस्वी रुप बघून सौर्धम इंद्राचे डोळे स्तिमित झाले.

“महाज्ञानी सौर्धम इंद्र, इंद्रभूतीला म्हणाला, महावीर हे माझे गुरु आहेत. पण आता सध्या त्यांनी मौन धारण केले आहे. मला एका श्लोकाचा अर्थ समजत नाहीये. आपण देखील अतिशय विद्वान पंडीत आहात म्हणून हा अर्थ जाणून घेण्यासाठी मी आपल्याकडे आलो आहे.”

त्या बटू ब्राह्मणाचे रुप बघून इंद्रभूती म्हणाले, “हे द्विज, आपल्याला कोणत्या श्लोकाचा अर्थ लावायचा आहे. तो श्लोक मला ऐकवा. म्हणजे मी तुम्हाला त्याचा अर्थ सांगू शकेल.”

ब्राह्मणाच्या वेशातील इंद्राने श्लोक उच्चारला.

**‘त्रैकाल्यं द्रव्यषट्कं, नवपदसहीतं, जीव षट्कायलेश्या
पंचान्त्ये चास्तिकाया, व्रत समिती गती ज्ञान चारित्र्य भेदाः**

हा श्लोक इंद्रभूतीने यापूर्वीही ऐकला नव्हता. त्यांच्याजवळ एवढी विद्वता असूनही त्या श्लोकात वर्णन केलेले तीन काल, सहा द्रव्ये, सहा लेश्या इ. बाबत इंद्रभूतीला काहीही माहिती नव्हती. त्यांच्या मनात विचार आला की, या श्लोकातून ज्या जीवादीक सहा द्रव्यांचे वर्णन आले आहे त्याला तर आपण जाणत नाही. याचे वर्णन करणारा हा ब्राह्मणच जर इतका हुषार आहे तर त्याचे गुरु किती हुषार असतील? जर या श्लोकाचा अर्थ मला समजत नाहीये तर ह्याच्या गुरुजवळ जाऊनच याचा अर्थ समजून घ्यायला हवा. असा विचार करून इंद्रभूती ब्राह्मणाला म्हणाले की, “ या श्लोकाचा अर्थ मला तर ठाऊक नाही. तो अर्थ मला तुमच्या गुरुकडून जाणून घ्यायला हवा. म्हणून हे ब्रह्मराज, मला तुमच्या गुरुकडे घेऊन चला. या श्लोकावर आपण त्यांच्याशीच चर्चा करु या.”

सौर्धम इंद्राचा आनंद गगनात मावेना. हाच हेतू मनात धरून ते इंद्रभूमीकडे आले होते.

इंद्रभूती ब्राह्मण आणि ब्राह्मण वेशातील सौर्धम इंद्र यांनी समवशरणात प्रवेश केला. स्वतःच्या विद्वत्तेब-ल प्रकांड पांडीत्याब-ल इंद्रभूतीच्या अंतःकरणात असलेली अहंकाराची भावना, समवशरणात उभ्या असलेल्या मानस्तंभाला बघताच गळून पडली. कषायाचे पापुद्रे दूर झाले. प्रचंड विद्वत्तेचे धनी, वैदीक शास्त्रात पारंगत असलेल्या इंद्रभूतीला आपल्या ज्ञानाचे वैच्यर्थ्य जाणवले व यापे क्षही उच्चज्ञान, आत्मज्ञानाच्या प्राप्तीसाठी त्यांनी महावीरांच्या चरणी धाव घेतली. इंद्रभूतीने समवशरणात प्रवेश करताच महावीरांची दिव्यधनी प्रसारीत होऊ लागली.

भगवंताच्या सर्वांगातून स्त्रवणाच्या ॐ कार स्वरूप दिव्यधनीला इंद्रभूतीने ग्रहण केले व त्या वाणीचा अन्वयार्थ लावून तो समवशरणातील सर्व जीवांना कथन केला. त्या कल्याणी वाणीच्या श्रवणने समवशरणातील सर्व जीव धन्य झाले. जन्मोजन्मीची मिथ्यात्व भ्रांती मिटविणारी प्रभूची वाणी ऐकताच सर्वत्र हर्ष, उल्लास, आनंदाचे वातावरण निर्माण झाले. महावीर प्रभूंच्या जयजयकार होऊ लागला. आणि या जयजयकाराचा निनाद स्वर्गापर्यंत जाऊन पोहोचला. इंद्रभूतीने प्रभूंच्या वाणीला 11 अंगे आणि 14 पूर्वांमधे सुव्यवस्थितपणे निबद्ध केले व ते भगवान महावीरांचे प्रमुख गणधर बनले.

ब्राह्मणाचा वेश धारण केलेल्या इंद्राने आपले मूळ स्वरूप प्रगटविले आणि इंद्रभूतीना नमस्कार केला आणि त्यांचे नाव गौतम गणधर ठेवले. आषाढ पौर्णिमेला गौतम गणधरांचे समवशरणात आगमन झाले, गुरु शिष्यांची परंपरा सुरु झाली. शिष्याने गुरुंची पूजा केली म्हणून हा दिवस गुरुपौर्णिमा म्हणून साजरा होतो.

भ. महावीरांची दिव्यधनी खिरली तो दिवस होता आषाढ कृष्ण प्रतिपदा आणि त्या दिवसापासून भ. महावीरांचा शासन काल सुरु झाला म्हणून हा दिवस वीर शासन जयंतीच्या रूपाने साजरा केला जातो.

सौ. मीना गरीबे (जैन)
स्वस्तिक, शिवनेरी सहनिवास,
विजय हाऊसिंग सोसायटी,
गौरक्षण रोड, अकोला 444 004,
(महाराष्ट्र) (India)
फोन नं. 91 - 0724 - 2458157

